

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้เป็นส่วนหนึ่งของชุดโครงการวิจัยเรื่อง “กระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชน” ที่ครอบคลุมการสังเคราะห์ชุมชนพื้นที่ในโครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ที่ประกอบด้วยภาคเหนือ 5 โครงการ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 14 โครงการ รวม 19 โครงการ งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ และการจัดการตนเองของชุมชน 2) เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์เงื่อนไข ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่นำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชน และ 3) ประมวลข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการการเรียนรู้และการปฏิบัติร่วมกับชุมชน รวมทั้งการสร้างตัวชี้วัดสุขภาวะ ชุมชน งานวิจัยนี้มีขอบเขตการศึกษาครอบคลุมการสังเคราะห์ 4 โครงการที่ดำเนินการในพื้นที่ ได้แก่ 1) โครงการพัฒนาและเสริมสร้างกลไกการจัดการความรู้ด้านเกษตรยั่งยืนของสหกรณ์การเกษตรยั่งยืน แม่ทา กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ 2) โครงการพัฒนาพื้นที่รูปธรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อลดการใช้สารเคมีสู่เกษตรกรรมยั่งยืน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน 3) โครงการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องการทำเกษตรปลอดภัย โดยชมรมเกษตรปลอดภัยเพื่อสุขภาพบ้านพิงพวย บ้านโนนรัง อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ และ 4) โครงการเสริมสร้างการทำเกษตรยั่งยืนเพื่อชุมชนเป็นสุข จังหวัดนครพนม

ผู้วิจัยใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมของระบบเครือข่ายเป็นเทคนิควิธีการกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการและบริบทชุมชนที่ศึกษา แล้ว ใช้ประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึก ประเด็นสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ชุมชน การอภิปรายกลุ่มย่อย และการร่วมเวทีเสวนา ในการเก็บข้อมูลภาคสนามร่วมกับการวิเคราะห์เอกสารแล้วจึงทำการสังเคราะห์

พร้อม ๆ กับการเขียนรายงานการวิจัย ทั้งนี้เพื่อตอบทเรียนกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ของชุมชนในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน ภายใต้กรอบแนวคิดของการจัดการความรู้และการเรียนรู้เพื่อความเข้มแข็งของชุมชน สุขภาวะและเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีองค์ความรู้ด้านการจัดการความรู้ของชุมชนและด้านการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืนเป็นหลักสำคัญของการวิจัยนี้

ผลการวิจัย มีดังนี้

ทุกโครงการพัฒนา มีกระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้ และการจัดการตนเองของชุมชนผ่านการเรียนรู้และถ่ายทอดอย่างไม่เป็นทางการในลักษณะของการเรียนรู้ตลอดชีวิต บนฐานแนวคิดของการมีส่วนร่วม การพึ่งพาตนเอง อันจะนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งในมิติทางด้านการพัฒนาชุมชนการพัฒนาศักยภาพคนและองค์กรชุมชน

เงื่อนไข ปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวเนื่องกับการเรียนรู้ที่นำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนคือการมีส่วนร่วม ความสามัคคี ความซื่อสัตย์ การคัดสรรเนื้อหาการเรียนรู้ ความตระหนักถึงความจำเป็นต่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาเพื่อการพึ่งพาตนเอง ตลอดจนการเห็นความจำเป็นในการตัดสินใจร่วมกันและขยายผลที่ได้จากการเรียนรู้ทั้งเนื้อหาและผลลัพธ์ที่ได้จากการดำเนินโครงการและกระบวนการเรียนรู้ การจัดการรวมรู้ และการจัดการตนเองของชุมชน

คณะผู้วิจัยได้เสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติร่วมกับชุมชน รวมทั้งการสร้างตัวชี้วัดสุขภาวะชุมชน ทั้งด้านการพัฒนาบุคคล พัฒนานักจัดการเรียนรู้ พัฒนาวิธีการ การเผยแพร่ ตลอดจนการกำหนดแนวทางการประเมินประสิทธิภาพภายนอกของโครงการ เนื้อหาหลักของกระบวนการจัดการเรียนรู้และการจัดการความรู้ คือ การพัฒนาเกษตรที่ยั่งยืน และการให้ความสำคัญแก่ระบบนิเวศ ที่สัมพันธ์กับระบบมนุษย์ผ่านการศึกษาตลอดชีวิต

This qualitative research has been an integral part of a major research project, namely, *Process of Learning and Knowledge Management of the Communities*, covering the syntheses of 19 projects in 5 regions of Thailand, under the Project of Learning Promotion for the Happiness of Community. The main objectives of this research were 1) to analyze the process of learning, knowledge management and self-management of the communities, 2) to analyze and synthesize the conditions and factors relating to the learning process leading to self-management of the communities, and 3) to find out suggestions at the policy level in learning management and practices with the communities including develop the community happiness indicators.

This research was conducted within the action areas of 4 participatory action researches. Those were 1) the project of development and promotion of knowledge management mechanism in sustainable agricultural development of the sustainable agricultural cooperatives in Mae Ta, Mae On sub-district, Chiang Mai province; 2) the project of empirical area development of learning process management of chemical substance reduction for agricultural sustainability in Koon Yuam district, Mae Hongson province; 3) the project of learning process promotion in non-chemical agriculture in Ping Puay and Non Rung communities, Ta Toom district, Surin province; and 4) the project of sustainable agricultural promotion for the happiness of communities in Nakorn Panom province.

The researchers applied the social relationships and distance of network system as a technique and snowball method to identify the key informants relating to the projects and community context. Data were collected from them by the use of in-depth interviewing format, participant and non-participant observations, community analysis, focus group discussion, and community forums. The collected data were, then, analyzed and synthesized on site, and later on, with relation to documentary analyses. Lesson interpretation was conducted with special relations to the conceptual framework of the research, precisely, learning and knowledge management process, community strengths, community happiness and economy sufficiency. The bodies of knowledge on knowledge-based management of the community and sustainable agricultural development were applied as the core theme of this research.

The research results were as follows.

Every development project had the process of learning and knowledge management, and self-management of the community through the learning and transformation processes by means of lifelong learning. The process was conducted naturally and flexibly based on the concepts of participation, self-help and self-reliance leading to the community strengths in the dimensions of community development, human capacity development, and community organizations.

The conditions and factors relating to learning for self-management of the communities, in common within the four participatory research projects, consisted of participation, unification, honesty, learning content selection, awareness of natural resource management and local wisdom for self-reliance, mutual decision-making, and the extension of what the communities acquired from the learning process.

The researcher made some suggestions at a policy level in the dimensions of learning and knowledge-based management, working with the communities, development of community happiness indicators, development of change agents or learning transformers and managers, knowledge transformation and diffusion, including some guidelines of external efficiency evaluation of the projects. The main contents of learning and knowledge management process were based on sustainable agricultural development and the ecological significance with special relation to human system through lifelong education.